
Az európai polgári eljárásjog mai állapotáról

WALTER H. RECHBERGER*

A szerző az Ünnepi tanulmányok Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára című, 1997-ben megjelent tanulmánykötetben a jubileum alkalmából az alábbi kérdéskörrel foglalkozott: „Az európai polgári eljárásjogi javaslat és annak részleges megvalósulási lehetősége az európai végrehajtási jogcím megteremtésével”.¹ Tíz évvel később itt a megfelelő alkalom, hogy megvizsgáljuk, ez a lehetőség mennyiben is valósult meg ténylegesen. A kutatás konkrétan fájdalmas okból született: Gáspárdy László 70. születésnapjára, a kedves barát tiszteletére ünnepi tanulmányok helyett emlékkötet kiadására került sor. Így a szerző már csak abban reménykedhet, hogy fejtegetéseivel méltósággal adózik az elhunyt emlékének.

I. Az európai polgári eljárásjog fejlődése az elmúlt tíz évben

1. 'Pillérváltás' Amszterdamban. Az európai polgári eljárásjog fejlődésében 1997-ben drámai fordulat következett be. Ugyanis a Maastrichti Szerződést felülvizsgáló, és azt egyben átalakító Amszterdami Szerződés az egységes belső piac megvalósításával az Európai Közösséget jogi aktusok kibocsátására vonatkozó hatáskörrel ruházta fel a polgári eljárásjog területén, hivatkozva a polgári ügyekben megvalósuló igazságügyi 'együttműködés tárgyi közelségére. Ez tulajdonképpen néhány terület harmadik pillérből első pillérbe történő áthelyezésével, s így azoknak a Közösség szabályozási körébe vonásával valósult meg. Az Amszterdami Szerződés 65. cikke értelmében a több államra kiterjedő polgári ügyekben folytatott

* Universität Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät, Institut für Zivilverfahrensrecht, egyetemi tanár. Eredeti megjelenés: Walter H. Rechberger: Zum heutigen Stand des Europäischen Zivilprozessrechts, in: *Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században, Tanulmánykötet Gáspárdy László Professzor emlékére* (szerk: Harsági Viktória és Wopera Zsuzsa), HVG–Órac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007, 323-332. o. A HVG–Órac Lap- és Könyvkiadó engedélyével. Fordította: Jakab Nóra.

¹ Walter H. Rechberger: Der Entwurf für ein Europäisches Zivilprozessrecht und seine Chance auf Teilverwirklichung durch die Schaffung 'eines Europäischen Executionstitel', in: *Ünnepi tanulmányok Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára* (szerk: Cserba Lajos), Novotni, Miskolc, 1997, 357. o.

igazságügyi együttműködés területén az elfogadásra kerülő intézkedések magukban foglalják:

(a) a fejlesztést és egyszerűsítést a következő területeken:

1. a bírósági és bíróságon kívüli iratok határokon átnyúló kézbesítésének rendszere;
2. együttműködés a bizonyítás-felvétel terén;
3. a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok, köztük a nem bírósági ügyekben hozott határozatok elismerése és végrehajtása,

(b) a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetőségének előmozdítását a hatásköri viták elkerülése érdekében; valamint

(c) a polgári eljárások megfelelő lefolytatását akadályozó tényezők kiküszöbölését, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárási szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával.²

A Nizzai Szerződés (2001) a polgári ügyekben megvalósuló igazságügyi együttműködést érintő szabályozási hatáskörök tekintetében nem tartalmazott érdemi változtatást. A Nizzai Szerződés 67. cikke a döntéshozatali eljárást az 5. bekezdés beillesztésével úgy változtatta meg, hogy az igazságügyi együttműködés keretében, a családjogi ügyek kivételével, a Tanács együttes döntést hoz a 251. cikkben meghatározottak szerint. Így a 67. cikk szerinti egyhangú döntéshozatali elvet felváltotta a minősített többséggel történő határozathozatal.

2. 'Rendszerváltás' az európai polgári eljárásjog szabályozási technikáiban.

Az áruk, szolgáltatások és a tőke szabad áramlásával megnőtt azon peres ügyek száma, amelyek valamilyen határokon átnyúló elemet hordoznak. Ebben az esetben a nemzeti-tagállami eljárásjogi szabályok, valamint a jogérvényesítési eszközök közötti különbségek külön jelentőséget kapnak, hiszen a feleket képviselő szakember igyekszik hasznot húzni a különbségek által kínált előnyökből, annak érdekében, hogy az ügyfél igényérvényesítésére a lehető legkedvezőbb jogi környezetben kerüljön sor (forum shopping). A fórumválasztást nagymértékben befolyásolják az eljárási költségek, a bizonyítási szabályok és az eljárásjogi alapelvek. A megfelelő fórumválasztás legitim módja, ha a felek megállapodásukban kikötik valamely bíróság joghatóságát (prorogáció), vagy ha az egyik fél a keresetet a joghatósággal rendelkező bíróságnál hamarabb nyújtja be, mint az ellenérdekű fél, annak érdekében, hogy kikössék az ellenérdekű félre kedvezőtlenebb bíróság illetékességét. Ugyanakkor a fórumválasztást motiváló tényezők elenyésznek, ha a nemzeti eljárásjogi szabályokban meglévő különbségek megszűnnek. Ilyenkor persze felmerül az a sokat vitatott kérdés, hogy milyen mértékben van szükség az egyes nemzeti eljárásjogi szabályok harmonizálására Európában.

[a] A Brüsszeli Egyezmény szabályozási technikája – a közvetlen hatály bevezetése. Az 1968. szeptember 27-én megkötött, polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló Brüsszeli Egyezmény (a továbbiakban Brüsszeli Egyezmény), és az azzal párhuzamos, az

² Vö. közelebről: Tarko in Mayer: *Kommentar zu EU- und EG- Vertrag*, 8. Lfg., 2003, Art 65.

1988. szeptember 16-án megkötött, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló Luganói Egyezmény kiemelkedő jelentősége abban áll, hogy a fent nevezett ügyekben *egységesen és közvetlenül* szabályozza a bíróságok nemzetközi joghatóságát. Ez azt jelenti, hogy az Egyezmény II. részében található joghatósági katalógus már a bírót is köti az ítélező eljárás során, és az Egyezmény alkalmazási területén a nemzeti jogszabályok teljesen háttérbe szorulnak. Ez a rendszer lehetővé teszi, hogy abban a tagállamban, ahol a végrehajtást megindították, a határozatelismerés és végrehajtás megengedhetőségének vizsgálatakor messzemenően lemondjanak a nemzetközi joghatósági előírások betartásának ellenőrzéséről. A Brüsszeli és a Luganói Egyezmény rendszerét a Tanács 2000. december 22-i 44/2001/EK rendelete a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben (Európai Joghatósági és Végrehajtási Rendelet – Brüsszel I. Rendelet, illetve a német rövidítésre tekintettel EuGVVO) teljes egészében átvette.

Ez a rendszer azért bír forradalmi jelentőséggel, mert az eddig ismert kétoldalú és részben multilaterális szerződések főszabály szerint nem a nemzetközi joghatóságot szabályozták; pusztán az elismerést és a végrehajtást. Ezt többek között attól tették függővé, hogy az eljárás bírója ('első bíró' – az ügyben először eljáró bíró) szerződésben elismert joghatósági kikötésre támaszkodva állapította-e meg illetékességét, mert ha nem, akkor megtagadták az általa hozott határozat elismerését és végrehajtását. Ennek ellenére nem volt olyan (nemzetközi jogi) előírás, amely szerint az első bíró joghatóságát az előbb említett joghatósági okra kell alapozni. Így az ügyben először eljáró bírók joghatóságukat a nemzeti jogszabályok által meghatározott joghatósági okok alapján állapították meg.

[b] Külföldi jogcímek végrehajthatóvá nyilvánítási és elismerési eljárásának egyszerűbb feltételeiről. A Brüsszel I. Rendelet átvette a Brüsszeli Egyezmény rendszerét, legalább is, ami a határozatok elismerésének és végrehajtásának egységes kereteire vonatkozó előírásokat érinti. Ehhez azonban további fejlődésre volt szükség a *végrehajthatóvá nyilvánítási eljárások egyszerűsítése és gyorsítása* tekintetében. Ezt követően első fokon felperesi indítványra egyoldalú eljárásjogi aktus keretében elvileg elrendelhető a végrehajthatóvá nyilvánítás. A jogalapok védelmére, amelyek szerint a végrehajtás alá vont ingatlan vonatkozásában meg kellene akadályozni a külföldi jogcímek elismerését, már csakis a kötelezett kérelmére, a jogérvényesítés során kerül sor. Ez az egyszerűsítés első lépésben azt a célt szolgálja, hogy a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárást hosszú távon egészében nélkülözni lehessen.

[c] A bírósági határozatok kölcsönös elismeréséhez vezető döntő lépés – az európai végrehajtható okirat. A bírósági határozatok kölcsönös elismerésének megvalósításán túlmenően irányadó változást jelentett az Európai Parlament és a Tanács 2004. április 21-i 805/2004/EK rendelete a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról (az Európai Végrehajtható Okiratról szóló Rendelet, a német rövidítésre tekintettel: EuVTVO). Míg a Brüsszel I. Rendelet az Európai Unió tagországaiból érkező, vagyoni jogi természetű végrehajtási jogcímek esetében azon országokban engedte meg a végrehajthatóságot, ahol

ezt kifejezetten kérelmezték; addig az Európai Végrehajtható Okiratról szóló Rendelet egy fakultatív eljárást kínál, amelynek előnye, hogy szükségtelenné teszi egy második tagállam bíróságának jóváhagyását (bármely megkeresett országban), az azzal járó késsedelemmel és költségekkel együtt (a Rendelet Preambulumában a 9. alapvető megfontolás). A döntő különbség abban áll, hogy a származási országban a minimális előfeltételek megléte esetén olyan igazolást állítanak ki a hitelező javára a nem vitatott követelés határozatba foglalása iránti kérelme tekintetében, amely szerint a határozat európai végrehajtható okirat. Az okirat végrehajthatósága azonban csak a Rendeletben rögzített alkalmazási területeken érvényes. Jelenleg ezt a rendszert alkalmazzák a láthatási jog és a gyermek visszaadásával kapcsolatos döntések esetében is (a Tanács 2003. november 27-i 2201/2003/EK rendelete 40. cikk a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról [Brüsszel II. Rendelet, a német rövidítésre tekintettel EheGVVO II]). Mindkét jogi aktus az európai polgári eljárásjog új generációjának rendelet típusát képviseli, amely a nemzetközi polgári eljárásjog hagyományos kölcsönös elismerési rendszerét igyekszik felülmúlni.

A végrehajtás helye szerinti országban ezen kívül az *elismerési feltételek felülvizsgálatát* összekapcsolták az exequatur eljárások megszüntetésével. Az ítéletek elismerését most már nem lehet közrendbe ütközés miatt megtagadni. Az Európai Unió tagállamai a Rendelet hatálya alatt kötelesek biztosítani, hogy az európai törvényhozók bizalma ne rendüljön meg a tagállami bíróságok előtt folyó eljárások jogállamiságával kapcsolatban. A kölcsönös elismerések szükségessége és a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárások teljes eltörlése az ítéletek kölcsönös elismerésében mintegy előrevetíti a *származási ország elvének* bevezetését. A probléma itt abban áll, hogy az eljárási és anyagi jogi minimál standardok felülvizsgálatának eltörlése csak akkor indokolt ténylegesen, ha az ilyen minimális előírások minden tagállamban megvalósulnak, illetve azok egységesek lesznek (hasonlóan a Brüsszel I. Rendeletben rögzített nemzetközi joghatóság intézményéhez).

3. Az európai fizetési meghagyás. Az 1997-ben kiadott Gáspárdy tanulmánykötetben jelen írás szerzője még abból indult ki, hogy az európai végrehajtható okiratot egyenesen egy jövőbeni európai fizetési meghagyás fogja megtestesíteni. Kissé meglepő módon azonban az európai törvényhozó két módon szabályozta a végrehajtható okiratokat. Nevezetesen először a fent részletezett, *nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról* szóló rendeletben, amely követelések akkor keletkeznek, ha bizonyos tagállami okiratokat európai végrehajtható okiratként ismernek el, másodszor pedig egy valódi európai okiratot megtestesítő európai fizetési meghagyás útján. Az Európai Parlament és a Tanács 2008. december 12-én hatályba lépő, 2006. december 12-i 1896/2006/EK rendelete *az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról* (a német rövidítésre tekintettel EuMahnVO) szintén az új generációs rendeletek ékes példája, amelynek kritériumai fent kerültek bemutatásra. Ehhez még az is hozzátartozik, hogy az *európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról* szóló rendelet az Európai Igazságügyi Térségben (jóllehet szintén a nem vitatott pénzkövetelések tekintetében) első ízben fekteti le egy egységes ítélkező eljárás szabályait. Az eljárás

egy fakultatív igényérvényesítési lehetőséget kínál a hitelező számára. Ezáltal a jogvédelmet azon országokban terjesztik ki jelentős mértékben, ahol a fizetési meghagyásos eljárás nem a tagállami szabályoknak megfelelően történik. Az európai végrehajtható okiratról szóló rendelethez képest jelentős eltérés ebben mutatkozik, hiszen az nem érinti a mindenkori tagállami jogrendszerek előírásai alapján kiállított okiratot.

Az Európai Közösség jogalkotási hatáskörének megfelelően az eljárás csak határon átnyúló jogviták esetében alkalmazható. Éppen ezért először az kerül megálgapításra, hogy mikor beszélünk egy jogvitában külföldi elemről (3. cikk). Eszerint akkor, ha a felek bármelyike a kérelem benyújtásának időpontjában, nem abban a tagállamban rendelkezik állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel, ahol a bíróságot megkeresték. Mivel az okirat megalkotása végett az eljárás egységesített, a Brüsszel I. Rendelet alapján a végrehajthatóvá nyilvánítási eljárásban az okirat többé-kevésbé korlátozott felülvizsgálatáról, az európai végrehajtható okiratról szóló rendelet alapján pedig az okiratok származási országban történő elismeréséről lehet lemondani. Az ilyen eljárás során kiadott európai fizetési meghagyás tulajdonképpen egyenrangú a tagállam joga szerint kiállított okirattal.

Ami a választott *fizetési meghagyásos modellt* érinti, miután az eredeti Rendelettervezet a német fizetési meghagyásos eljárás szabályait vette át,³ az európai törvényhozó végül egy olyan eljárás megalkotása mellett döntött, amely nagyon hasonlít az osztrák fizetési meghagyásos eljárás szabályaihoz.⁴ Mindenesetre a kérelmezőnek indítványában nemcsak a per tárgyát, hanem a követelése megalapozására szolgáló bizonyítékokat is meg kell jelölnie (7. cikk (1) bek. e) pont). Ha a bíróság vizsgálódása során arra a megállapításra jut, hogy a kérelem megfelel a formai követelményeknek, és a követelés is megalapozott, akkor főszabály szerint 30 napon belül európai fizetési meghagyást bocsát ki. Az ellenérdekű felet a fizetési meghagyás kézbesítésekor tájékoztatni kell arról, hogy vagy megfizeti a meghagyásban megjelölt összeget, vagy a származási országbeli bíróság előtt ellentmondással élhet. Továbbá arról is tájékoztatni kell, hogy az európai fizetési meghagyás végrehajthatóvá válik, amennyiben nem él ellentmondással, s ebben az esetben az eljárást a származási tagállam illetékes bírósága előtt rendes polgári eljárásjogi szabályok szerint fogják lefolytatni. A 30 napon belül benyújtott ellentmondásnak nem kell megalapozottnak lennie. Ha a kérelmező semmi más nem indítványozott, a határidőben benyújtott ellentmondással megindul az eljárás. Amennyiben az ellenérdekű fél nem él ellentmondással, a bíróság a fizetési meghagyást azonnal végrehajthatóvá nyilvánítja.

Az európai fizetési meghagyás ugyanúgy, mint például egy (másik) európai végrehajtható okirat, minden tagállamban (Dánia kivételével) közvetlenül végrehajtható; azaz nincs szükség végrehajthatóvá nyilvánítási eljárásra. Mint ahogyan már az európai végrehajtható okiratról szóló rendeletben rögzítésre került, a végrehajtó

³ Vö. megfelelő kritikával: Walter H. Rechberger: *Zum Entwurf einer Verordnung zur Einführung eines Europäischen Mahn-verfahrens* [Az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló rendelet tervezete], FS Yessiou-Faltsi (SAKKOULAS Athens-Thessaloniki) 2007, 513. o.

⁴ Vö. Walter H. Rechberger: 'Der Entwurf...', in: *Ünnepi tanulmányok. Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára* (szerk: Cserba Lajos), Novotni, Miskolc, 1997, 365. o.

államban nem kerülhet sor az okirat felülvizsgálatára arra hivatkozva, hogy az a közrendbe ütközik. Az okirat létrejövetelének minimális követelményeit tekintve mindkét rendelet messzemenően hasonlóan szabályoz. A rendeletek 13 – 15. cikkeiben rögzített kézbesítési előírások teljesen megegyeznek. A következő rendelkezések azonban a fizetési meghagyásos eljárás különbözősége miatt indokolt hasonlóságot mutatnak:

1. az európai végrehajtható okiratról szóló rendelet 16. és 17. cikkei, amelyek az adós követelését érintő és a követelés vitatásával kapcsolatos eljárási lépésekre vonatkozó szabályszerű kioktatásról szólnak, valamint
2. az európai fizetési meghagyásról szóló rendelet 7. cikke, amely az európai fizetési meghagyás kibocsátására irányuló kérelem szükséges tartalmi elemeit rögzíti, és
3. ugyanezen rendelet 12. cikk (3) és (5) bekezdése az ellenérdekű fél kioktatásának szabályairól.

II. A fejlődés értékelése

Az európai törvényalkotó javára írható, hogy az európai végrehajtható okirat és az európai fizetési meghagyás bevezetésével, amellyel tulajdonképpen megkoronázta az eddigi európai polgári eljárásjogi fejlődést, egyben fel is ismerte, hogy Európában az ítéletek elismerése, azaz az ítéletek szabad áramlása *minden tagállamban* megköveteli *bizonyos alapvető jogállami garanciák meglétét*. Tény, hogy a kézbesítési szabályok megalkotásával, ideértve az adós jogorvoslati jogról való tájékoztatását is, még ha az egészhez viszonyítva nem is oly nagymértékben, de mindenképpen egy nagyon fontos részterületen, jogegységesítő minimum standardok születtek meg. Az eljárásjogi hagyományokban és kultúrában mindenekelőtt a kézbesítési szabályok játszanak egészen jelentős szerepet. Nem véletlen, hogy az európai polgári eljárásjogra vonatkozó Storme-tervezet külön figyelmet szentelt a kézbesítési előírásoknak (a 2.1.2. pont alatt, II. fejezet az eljárás megindításáról).⁵ Tíz évvel a szerző fenti fejtegetését követően, ma már ténylegesen azt mondhatjuk, hogy *a Storme-tervezetben megfogalmazott javaslatok részlegesen* valósultak meg.

Amennyiben a két új rendeletet összevetjük a Brüsszel I. Rendelettel, kimutatható, hogy mire is törekedett az európai jogalkotó. A Rendelet 34. cikk 2. pontja szerint: *„A határozat nem ismerhető el, amennyiben a határozatot az alperes távollétében hozták, ha az eljárást megindító iratot vagy azzal egyenértékű iratot nem kézbesítették az alperes részére megfelelő időben ahhoz, hogy védelméről gondoskodhasson, kivéve, ha az alperes elmulasztotta a határozatot megtámadó eljárás kezdeményezését, annak ellenére, hogy lehetősége lett volna rá,...”*. A jogalkotó ezt a rendelkezést próbálta meg áthidalni úgy, hogy előírta az eljárást megindító irat kézbesítését (amely fizetési meghagyás esetében egyúttal már a döntést is tartalmazta), és ezzel együtt a minimum előírások betartásával az adós meghallgatá-

⁵ Vö. Marcel Storme (szerk.): *Rapprochement du droit judiciaire de l'Union européenne / Approximation of judiciary law in the European Union*. Boston, M. Nijhoff, 1994, és ott a Motivenbericht 78; vö. továbbá Walter H. Rechberger: 'Az európai polgári eljárásjogi javaslat...', 361. o.

sát is. A Brüsszel I. Rendelet 34. cikk 3. és 4. pontjai szerint a határozat elismerése megtagadható összeegyeztethetlenség⁶ miatt is; ezek a rendelkezések továbbra is érvényben maradtak, mint a kényszervégrehajtás egyetlen érvényes megtámadási alapja (v. ö. európai végrehajtható okirat létrehozásáról szóló rendelet 21. cikk; és az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló rendelet 22. cikk (1) bek.). Az európai végrehajtható okirat létrehozásáról szóló rendelet áthelyezte a Brüsszel I. Rendelet kógens joghatósági rendelkezéseinek megsértésére vonatkozó szabályokat (35. cikk) a végrehajtható okirat hitelesítésének előfeltételei közé (EuVTVO 6. cikk (1) bek. e) pont), míg az *európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról* szóló rendeletben ezek a szabályok már nem szerepelnek. Ez azal függ össze, hogy az európai fizetési meghagyás esetében gyakorlatilag nem létezik tagállami okirat, hanem már eleve egy valódi európai végrehajtható okiratról beszélünk, amely esetében az okiratot kibocsátó bíróságon kívül senki nem jogosult a joghatóság vizsgálatára.

Vizsgálat tárgyát képezheti még a közrend problémájának kezelése. A Brüsszel I. Rendelet 34. cikk (1) bek. rögzíti, hogy a határozat elismerését meg kell tagadni, ha az elismerés nyilvánvalóan ellentétes annak a tagállamnak a közrendjével, ahol az elismerést kéri. Kétséggkívül figyelemreméltó az a tény, hogy az új rendeletekben nem szerepel ez az évszázadok óta talán legfontosabb (még ha gyakorlati szempontból nem is annyira jelentős), a végrehajtó államban érvényesülő elismerés-megtagadási ok. Ez egyrészt abból adódik, hogy az európai végrehajtható okirat létrehozásáról szóló rendelet rendszere, az elismerés-megtagadási okok vizsgálatának második tagállamból az elsőbe történő áthelyezése, a közrendi szabályok alkalmazásakor éppoly kevésbé működik, mint a döntések összeegyeztethetlensége esetében, amennyiben az egy lehetséges végrehajtó tagállam közrendjébe ütközés miatt áll fenn. Azonban ha még létezne is egységes európai közrend, ez az európai végrehajtható okiratként való elismerésre illetékes bíróságtól túl sokat követelne, hiszen ezáltal azt várnánk tőle, hogy a saját döntését is nyilvánítsa közrenddel ellentétesnek. Egy olyan valódi európai végrehajtható okirat esetében, mint amilyen az európai fizetési meghagyás, a közrend kapcsán felmerülő szituáció a joghatóság kérdéséhez hasonló; e vonatkozásban nincs olyan hatóság (egyelőre), amely elvégezhetné a felülvizsgálatot.

Jóllehet a szerző már az előző Gáspárdy tanulmánykötetben úgy gondolta, hogy a döntések tartalmi összeegyeztethetőségének utólagos vizsgálata, illetve a döntések az elismerő tagállam jogrendjével történő elismertetése, tekintettel a túlszabályozó európai fizetési meghagyásra, az a két tényező, amely a legkönnyebben nélkülözhető; ebből kifolyólag most vizsgáljuk meg még egyszer a közrendi szabály európai polgári eljárásjogból történő kiiktatásának fő kritikáját (amely, már az európai végrehajtható okiratról szóló rendeletben megtörtént). A probléma kétséggkívül az Európai Unió 27 tagállamának alapvető polgári eljárásjogi, kollíziós jogi és

⁶ „3. [...] összeegyeztethetetlen az azonos felek közötti jogvitában abban a tagállamban hozott határozattal, amelyben az elismerést kéri;

4. összeegyeztethetetlen más tagállamban vagy harmadik államban, azonos jogalapról származó, azonos felek közötti eljárásban hozott korábbi határozattal, feltéve, hogy a korábbi határozat a címzett tagállamban az elismerés feltételeinek megfelel.”

(különösen) polgári anyagi jogi különbségeiből adódik. Ehhez még az is hozzáadódik, hogy az Európai Unióban meglévő jogvédelem a homogenitást tekintve igen messze van még egy szövetségi államban uralkodó védelmi szinttől.⁷ Ez felveti azt a kérdést, hogy vajon az integráció jelen állása szerint a közrendbe ütközés vizsgálatának elvetése valóban indokolt volt-e. A közrend-szabály eltörlése azért is különösen nehéz kérdés, mert az Európai Unióban még várat magára egy alapjogi katalógus összeállítása.⁸ Az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Egyezmény intézményesített eszközeivel megvalósított jogvédelem, amely tulajdonképpen kimerül a 41. cikk szerinti utólagos kártérítésben, messze elmarad attól, amelyet egy megelőző jellegű, hatásos elismerés-megtagadás valósítana meg.

E megfontolás alapján megállapítható, hogy a közrendi szabályról történő lemondás legkönnyebben az európai fizetési meghagyásos eljárás esetében védhető. Már az osztrák példa is azt mutatja, hogy ez az okirat csak csekély mértékben ad lehetőséget a visszaélésre, főként, ha arra gondolunk, hogy mennyire könnyű megakadályozni az okirat létrejöttét. Persze még azzal is számolni kell, hogy a *nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról* szóló rendelet magában hordozza az indokolatlan kényszervégrehajtás megakadályozásának lehetőségét is. Ezt a rendelet a következőkkel teszi lehetővé:

1. az ellentmondás benyújtására nyitva álló határidő elmulasztásának igazolása esetében a kivételek felülvizsgálatával (ilyen kivételek a végrehajtható okirat létrehozásáról szóló rendelet 19. cikkéből átvett és kiegészített, az EuMahnVO 20. cikkében rögzített különös kézbesítési hibák, amikor is vis maior és rendkívüli körülmények az adóst megakadályozzák abban, hogy ellentmondással éljen), vagy
2. az összegfizetés kiegészítő végrehajtás-megtagadási okai segítségével – ezt meg is hagyták az európai fizetési meghagyás szabályai között (EuMahnVO 22. cikk (2) bek.).

Végül feltétlenül meg kell említeni, hogy mindkét rendelet alapkonceptiója célul tűzte ki a végrehajtható okiratról szóló rendelet Preambulumában rögzített megfontolási okok legalább egyikét. A Preambulum 11. pontja szerint: „E rendelet törekszik az alapvető jogok érvényesülésének elősegítésére, és figyelembe veszi különösen az Európai Unió Alapjogi Chartájában elismert elveket. Különösen törekszik a tisztességes eljáráshoz való jog tiszteletben tartásának biztosítására, amint azt a Charta 47. cikke elismeri.” Figyelemre méltó, hogy az európai fizetés meghagyásos eljárás létrehozásáról szóló rendelet módosított javaslata (2006. február 2.)⁹ a Preambulumában a 30 pontból álló, alapvető megfontolások körében az előbbihez messzemenőig hasonló megfontolási okokat tartalmaz, amelyek végül kimaradnak a tényleges Preambulumból.

⁷ Vö. Christian Kohler: Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung in Zivilsachen im europäischen Justizraum [A kölcsönös elismerés elve polgári ügyekben az Európai Igazságügyi Térségben], *Zeitschrift für Schweizerisches Recht*, 2 (2005) 124, 263-299. o.

⁸ Paul Oberhammer: Der Europäische Vollstreckungstitel: Rechtspolitische Ziele und Methoden [Az európai végrehajtható okirat: jogpolitikai célok és módszerek], *Juristische Blätter*, 8 (2006) 128, 477-498. o.

⁹ KOM (2006) 57 végleges

Mivel a meghallgatáshoz való jog egyben eljárási alapjogot is jelent,¹⁰ ezért mindkét rendelet esetében kényes kérdés, hogy azok hogyan garantálják ezen jog érvényesülését. Mindemellett azt is érdekes megvizsgálni, milyen módon lehet megakadályozni a végrehajtás helye szerinti tagállamban az európai végrehajtható okiraton alapuló kényszervégrehajtást, amennyiben a származási tagállamban a bírósági eljárás során a meghallgatáshoz fűződő jogot alapvetően megsértették. Amennyiben a megnevezett minimum-előírások segítségével azon esetek számát szeretnénk csökkenteni, amelyekben a súlyos érdeksérelem az adós meghallgatáshoz való jogára vezethető vissza, oly módon, hogy az már az eljárást megindító irat kézbesítéskor fennállt (például fizetési meghagyás esetében), a következmények után még rendszerint akkor is maradnak kérdések, amennyiben ez a kézbesítés *in casu* még nem történt meg. Mindemellett, mint azt az Európai Emberi Jogi Bíróság ítélezési gyakorlata is mutatja, eltekintve a meghallgatáshoz való jog kézbesítési hiba miatti megsértésétől, nagy számban sértik meg a tisztességes eljárás megvalósítását szolgáló alapjogokat (Emberi Jogi Egyezmény 6. cikk).¹¹

Lényegében a rendeletek felvázolt rendszerének ismeretében kijelenthető, hogy a végrehajtó tagállamban az európai végrehajtható okirat fennállása esetén nem követhetőek el a megnevezett jogsértések. Amíg a döntést hozó tagállamban több jogi vagy jogorvoslati eszköz áll az adós rendelkezésére az európai végrehajtható okirattal szembeni kifogásai érvényesítésére, illetve a „kivételes esetekben” lehetőség van az európai fizetési meghagyás felülvizsgálatára, addig az adós a rendeletek 23. cikke szerint a végrehajtó államban a végrehajtás felfüggesztését vagy korlátozását kezdeményezheti. Amennyiben az adós az európai végrehajtási okirattal szemben kimerítette a tagállamban meglévő valamennyi jogorvoslati lehetőséget, az Emberi Jogi Egyezmény 6. cikkének megsértése esetén az Egyezmény 34. cikke értelmében egyéni panaszt nyújthat be az Emberi Jogi Bírósághoz. Ezzel együtt felmerül a kérdés, hogy vajon egy ilyen panasz beleértendő-e az európai végrehajtható okiratról szóló rendelet 23. cikkében (továbbiakban 23. cikk) rögzített jogorvoslat fogalmába úgy, hogy az adós a kényszervégrehajtás felfüggesztését és korlátozását is kérheti, amennyiben egyidejűleg egyéni panaszt is benyújtott. Annak tudatában, hogy a 23. cikk pusztán a származási tagállam jogában meglévő és a rendeletben kifejezetten meghatározott jogorvoslati lehetőségeket célozta meg, a (német nyelvű) szakirodalom ezt a feltevést részben tagadja.¹² Eltekintve attól, hogy a 23. cikk szó szerinti értelmezése eleve nem zárja ki egy ilyen kérelem be-

¹⁰ Vö. Herbert Miehsler – Theo Vogler írását in: *Internationaler Kommentar zu Europäischen Menschenrechtskonvention* (szerk.: Karl-Miehsler), 1986, Art 6 Rz 347. és köv. oldalak

¹¹ Vö. például az Európai Emberi Jogi Bíróság *Golder* ítéletét (1975. 02. 21.) *Europäische Grundrechte-Zeitschrift*, 18 (1975), 91. o. (különösen, ami a polgári eljárás kezdeményezésére vonatkozó alanyi jogokat illeti); valamint Európai Emberi Jogi Bíróság *Artico* ítéletét (1980. 05. 13.) *Europäische Grundrechte-Zeitschrift*, 37 (1980), 662. o. (polgári jogok érvényesítése anélkül, hogy a keresetben meghatározott illetékességet a kormány felülvizsgálná).

¹² Vö. Kropholler: *Europäisches Zivilprozessrecht*, Art 23 EuVTVO Rz 4; majd Höllwerth írását in: *Internationales Zivilverfahrensrecht*, (szerk.: Burgstaler-Neumayr), Art 23 EuVTVO Rz 5; közelebbi meg-alapozás nélkül, ha azzal az engedménnyel, hogy „ez a hatékony jogvédelem alapjait tekintve kívánatos volna”, lásd még R. Wagner írását, *IPRax*, 2005, 198. o.

nyújtásának lehetőségét,¹³ ezen panasznak a 23. cikk szerinti jogorvoslat-fogalomba történő szubszumálása egyszerűen kötelező kényszerűség az európai jogi kultúra standardjainak fenntartása érdekében.¹⁴ Ugyanakkor az emberi jogi bíróságnak beláthatatlan ideig továbbra is számtalan egyéni panasszal kellene megbirkóznia, ha a végrehajtó állam bírósága nem vállalná a döntést a végrehajtás felfüggesztésére vagy korlátozására irányuló kérelem tekintetében.

Amennyiben a *jogorvoslat* fogalmának értelmezése során az európai végrehajtható okiratról szóló rendelet összefüggéseiben az európai végrehajtható okirat kapcsán olyan elfogadható eredményre jutunk, amely képes az európai jogvédelem szinten tartására, az európai fizetési meghagyás alkalmazása során, a színvonal fenntartása érdekében nagyobb mérvű módszertani átgondolásra van szükség. Az *európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról* szóló rendelet 23. cikke alapján akkor beszélhetünk a végrehajtás felfüggesztéséről vagy korlátozásáról, ha az ellenérdekű fél a 20. cikk szerint az ott megnevezett kivételes esetekben felülvizsgálatot kezdeményezett. Ilyen értelemben az Emberi Jogi Egyezmény 34. cikke alapján benyújtott egyéni panaszok kétség kívül nem szubszumálhatóak. Emiatt az európai fizetési meghagyásos eljárásban már csak a jogfejlesztés segít, amely egyéni panasz benyújtása esetén lehetővé teszi a végrehajtás felfüggesztését vagy korlátozását. Mivel erre az európai jogi kultúra színvonalának fenntartása érdekében éppen olyan sürgető szükség van, mint az európai végrehajtható okirat kapcsán kifejtettek miatt, csak remélhetjük, hogy az Európai Bíróság nem fog elzárkózni a jogfejlesztés gondolatától és gyakorlásától.

¹³ Thomas Rauscher: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft, 2004, Rz 28, 29; Thomas Rauscher: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, *RIW* 11 (2004) 1. o.; Thomas Rauscher: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, Sellier European Law Publication, GPR-Praxis, 2004, 286-292. o.; Burgstaller-Neumayr: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, *Österreichische Juristen-Zeitung* (2006) 179-190. o.; Paul Oberhammer: *Der Europäische Vollstreckungstitel: Rechtspolitische Ziele und Methoden*, *Juristische Blätter (JBI)* 128 (2006) 8, 502. o.; Rechberger in: Fasching-Konecny (szerk.): *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen V*, 2007, Art 21 EuVTVO Rz 11.

¹⁴ Thomas Rauscher: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, Heidelberg, Verlag Recht und Wirtschaft, 2004, Rz 23 és a továbbiak; Rauscher: i.m. *RIW* 11 (2004), Thomas Rauscher – Steffen Pabst: *Verordnung (EG) Nr 805/2004 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 21.4.2004 zur Einführung eines europäischen Vollstreckungstitels für unbestrittene Forderungen (EG-VollstrTitelVO)*, 1425. o., in: Thomas Rauscher: *Europäisches Zivilprozessrecht II*, München, Sellier European Law Publications, , 2006, Art 23 EuVTVO Rz 11; Burgstaller-Neumayr: *Der Europäische Vollstreckungstitel für unbestrittene Forderungen*, *Österreichische Juristen-Zeitung* (2006), 189. o.; Paul Oberhammer: i.m. in: *JBI* (2006), 502. o.; Rechberger in: Fasching-Konecny (szerk.): *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen V*, 2007, Art 21 EuVTVO Rz 11.